

VOGELPARADIJS SELVAGENS

Tussen Madeira en de Canarische eilanden ligt een kleine vulkanische archipel van drie onbewoonde eilandjes, samen nog geen drie vierkante kilometer. Het zijn de laatste 'maagdelijke' eilanden in de Atlantische Oceaan, die meer dan honderdduizend broedparen van zeevogels herbergen. Vroeger diende de Portugese archipel vooral als jachtterrein. Kuikens van de Kuhls pijlstormvogel waren een geliefd gerecht op Madeira. Inmiddels zijn de Selvagens een paradijs voor ornithologen.

ONBEKENDE ARCHIPEL

280 kilometer ten zuiden van Madeira en 160 kilometer ten noorden van de Canarische Eilanden ligt de Portugese eilandengroep Ilhas Selvagens. Zelfs bij de meeste Portugezen is dit meest zuidelijk gelegen stukje Portugees grondgebied volledig onbekend. De Selvagens-archipel ligt op 30 graden noorderbreedte en 16 graden westerlengte en bestaat uit drie eilandjes: Selvagem Grande in het noordoosten en het achttien kilometer zuidwestelijk gelegen Selvagem Pequena en Ilhéu de Fora. De totale oppervlakte is nog geen drie vierkante kilometer. De Selvagens behoren tot de Madeira-archipel, die, samen met de Azoren, de Canarische Eilanden en de Kaap-Verdische Eilanden, deel uitmaakt van Macaronesia, een verzamelnaam voor de vulkanische eilanden in de Noordelijke Atlantische Oceaan op de lage breedtegraden.

ZEEP EN VLEES

Er woonden nooit mensen op de Selvagens. De vele minuscule rotseilandjes die de archipel omringen, hielden de schepen op af-

stand. Wel waren de eilanden sinds de 19de eeuw een populaire bestemming voor de jacht op kuikens van de Atlantische Kuhls pijlstormvogel (*Calonectris diomedea borealis*). Gezouten kuikenvlees was een populair lokaal gerecht en de olie werd op Madeira gebruikt voor de productie van zeep. 'In het verleden waren de Selvagens privébezit en de jachtrechten werden door de grondbezitters verleend aan lokale vissers,' zegt ornitholoog Frank Zino. In de jaren zestig kocht zijn inmiddels overleden vader Alec Zino, natuurbeschermer van het eerste uur op Madeira, de rechten om zo de jacht in de kiem te smoren. Zino junior heeft de fakkel overgenomen en probeert zo vaak mogelijk naar zijn geliefde Selvagens af te reizen om er de zeevogelpopulatie te bestuderen. 'Tussen de 20.000 en 30.000 kuikens werden jaarlijks aan het einde van het broedseizoen gedood, vlak voordat de dieren het nest verlieten,' vertelt Frank Zino. 'In 1972 kregen de Selvagens de status van natuurreservaat, maar de jacht stopte niet. De wettelijke bescherming bleek pas effectief te zijn nadat in 1992 op Selvagem Grande twee opzichters

permanent werden gestationeerd. Op Selvagem Pequena patrouilleren opzichters alleen in het broedseizoen.' De populatie van de Kuhls pijlstormvogel (met lokale namen als Pardela in het Portugees en Spaans en Cagarra in het dialect van Madeira) heeft zich inmiddels hersteld tot 15.000 broedparen en nog enkele duizenden individuen. Sinds de eerste 'ringexpeditie' naar de Selvagens, in 1968, zijn in totaal meer dan 30.000 vogels van een ring voorzien. In vier studiegebieden zijn alle nesten genummerd. 'Het voorbereidende werk is een enorme administratieve klus,' vertelt Zino. 'Bij de aanvang van het broedseizoen noteren we de ringnummers van de broedpaartjes en als de vogels nog niet geringsd zijn doen we dat alsnog. We houden bij op welke dag de eieren worden gelegd en wanneer ze uitkomen. Sommige vogels krijgen een kleurencode zodat we weten hoe lang ze op het nest verblijven. Ook berekenen we het percentage van de kuikens dat het slachtoffer wordt van meeuwen. Vroeger hielpen mijn kinderen met het onderzoek. Kinderhanden kunnen heel handig zijn omdat de nesten vaak verstopt liggen achter nauwe rotsspleten.'

Links: Geologisch gezien zijn de Selvagens de oudste eilanden van de Madeira-archipel. Ze liggen ten noorden van het onderzeese platform waarop ook de Canarische Eilanden zijn gesitueerd en hebben meer verwantschap met de Canarische archipel dan met Madeira. Tijdens het late oligoceen rezen op de plaats van de Selvagens vulkanen op uit de oceaanbodem. Sinds een miljoen jaar zijn de Selvagens niet meer vulkanisch actief.

Onder: Zonsondergang vanuit Baia das Cagarras op Selvagens Grande. Rechtsboven: Selvagem Pequena. Rechtsonder midden: *Perpoca laevigata*. Rechtsonder: volwassen Kuhls pijlstormvogel.

De Selvagens maken deel uit van het Europese ecologische netwerk, Natura 2000, en hebben de status van Important Bird Area (IBA) en Special Protection Area (SPA). De Portugese overheid moet daarom al een hoop middelen inzetten om de eilandjes te beschermen. Toch zouden Zino en Fagundes graag zien dat de Selvagens, net als het Laurisilva Woud op Madeira in 1999, op de lijst van Werelderfgoed van de UNESCO wordt geplaatst. Vooral voor Selvagem Pequena en Ilhéu de Fora is dat belangrijk, vindt Zino.

MAAGDELIJK

Het jong van de Kuhls pijlstormvogel wordt in de eerste weken van zijn leven door zijn ouders volgepropt met vis en moet het na een paar maanden alleen zien te rooien. Vlak voordat hij uitvliegt verlaten zijn ouders hem. De eerste jaren van hun leven zwerven de jongen solo over de Atlantische Oceaan, langs de Zuid-Amerikaanse kust. Net als alle andere zeevogels, slapen en eten ze op zee. Wanneer ze ongeveer vier jaar oud zijn, gaan ze terug naar hun geboortegrond, maar pas op ongeveer achtjarige leeftijd zoeken ze een maatje. De grootste broedkolonies ter wereld zijn te vinden op de Madeira Archipel en de Azoren.

Voor nog vier andere zeevogelsoorten zijn de Selvagens een belangrijk broedgebied. Recente tellingen wijzen op 61.000 paartjes van het Bonte Stormvogeltje (*Pelagodroma marina*), 5.000 paartjes van de Bulwers Stormvogel (*Bulweria bulwerii*), 2.000 paartjes van de Kleine Pijlstormvogel (*Puffinus assimilis*) en 1.500 paartjes van het Madeira Stormvogeltje (*Oceanodroma castro*). 'De grootste broedkolonie van het Bonte Stormvogeltje in de Atlantische Oceaan bevindt zich op Selvagem Pequena,' zegt Zino. 'Over dit eilandje maak ik me wel bezorgd, want samen met Ilhéu de Fora is het het laatste maagdelijke eilandje in de Atlantische Oceaan. Het Bonte Stormvogeltje is vooral kwetsbaar omdat zij hun nesten onbeschermd in holen in het kalkzand maken. In de periode waarin de opzichters niet op het eiland verblijven, slaan de vissers

hun slag om er schelpdieren te verzamelen. De ondergrondse nesten worden zo gemakkelijk dichtgetrapt.'

ENDEMISCHE SOORTEN

'Op de twee kleinste eilanden, Selvagem Pequena en Ilhéu de Fora, zijn nooit vreemde plant- en diersoorten geïntroduceerd,' vertelt Isabel Fagundes, directeur van de Portugese vogelbeschermingsorganisatie SPEA op Madeira. 'Negen van de tien endemische plantensoorten treffen we daarom op de twee kleine eilandjes aan.' Fagundes verbleef enkele weken op de Selvagens en was diep onder de indruk van de pure natuur op de eilandengroep. 'Konijnen en muizen hebben in het verleden huisgehouden op Selvagem Grande en daar de endemische flora en fauna verstoord. Endemisch betekent dat ze uitsluitend daar te vinden zijn. Dankzij het werk van het Parque Natural da Madeira is daar nu een eind aan gekomen. Endemische diersoorten zijn onder meer een gekko, de Madeirese Muurhagedis en enkele keversoorten.' Zeevogels zijn meestal niet endemisch, omdat ze zo mobiel zijn. Op Madeira is wel één endemische zeevogel bekend, Zino's Petrel (*Pterodroma madeira*). Die is vernoemd naar de vader van Frank Zino, die in zijn werk als ornitholoog deze uitgestorven gewaande stormvogelsoort herontdekte. Ongeveer zeventig paartjes broeden nu nog in de berggebieden van Madeira.

Zelfs de opzichters, die het hele jaar door op Selvagem Grande verblijven en van mei tot

oktober ook op Selvagem Pequena, lopen alleen over de paden om planten en dieren zo weinig mogelijk te verstoren. Het plateau van Selvagem Grande is bezaaid met subfossiele slakkenhuizen. De landslakken die hier ooit hebben geleefd vormen het bewijs van een warmer klimaat in het verleden. Tegenwoordig beïnvloedt de noordoostpassaat het klimaat op de Selvagens sterk. Op Madeira voert deze veel vochtige lucht aan zodat het daar door de aanwezigheid van hoge bergen veel regent. Maar op de laaggelegen Selvagens is het relatief droog.

SIERAAD

Vogelonderzoekers maken steeds vaker gebruik van moderne technologieën. Zino en collega's van het Natuurhistorisch Museum in Parijs brachten met zendertjes, die met satellieten in contact staan, de foerageer-route van de Kuhls pijlstormvogel tijdens de broedperiode in kaart. De gegevens kwamen via het internet bij de onderzoekers binnen. Zino: 'We hebben vijf individuen nauwkeurig gevolgd tijdens hun foerageertrip. Vier van de vijf vlogen richting Afrika. Per dag legden ze meer dan vierhonderd kilometer af. Soms zijn ze wel langer dan twee weken weg. Ze hebben dan tussen de vier- en vijfduizend kilometer afgelegd. Die trip is niet zonder risico's. Vooral Mauritanie is riskant gebied. Daar proberen Afrikaanse vissers de dieren te vangen om vervolgens de ring te verwijderen. Zo'n ring is een geliefd sieraad om cadeau te doen aan hun vrouw.' ●